

СЕМІНАРИ ДЛЯ РЕДАКТОРІВ НАУКОВИХ ВИДАНЬ ВІД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ НАУКОВИХ РЕДАКТОРІВ

Асоціація українських редакторів (АУРа), що відзначила у серпні свій третій день народження, плідно співпрацює з Європейською асоціацією наукових редакторів (EASE). EASE дає можливості для професійного розвитку й обміну професійним досвідом у сфері наукових комунікацій і редагування для редакторів багатьох країн світу. 2 лютого 2021 р. створено Українське регіональне відділення Європейської асоціації наукових редакторів (*Ukrainian Regional Chapter EASE, URC EASE*), головою якого є Ірина Ізарова. До організації залучено редакторську спільноту та науковців, котрі переважно спеціалізуються на науковій періодиці. Для сучасного розвитку відкритої науки та упровадження її принципів в Україні функціонування подібної інституції видається актуальним та дуже важливим.

Завдання та розвиток *URC EASE* корелюють із метою та місією *EASE*: удосконалення світових стандартів якості редагування наукових публікацій, поглиблення розуміння цінності роботи наукових редакторів, підтримка професійного розвитку наукових редакторів, налагодження ефективної співпраці між редакторськими спільнотами різних країн¹.

Цікавим і корисним заходом було проведення восьми семінарів-модулів від *EASE*, що проходили у листопаді 2022 р. та у червні 2023 р. Українське регіональне відділення Європейської асоціації наукових редакторів на високому професійному рівні співпрацювало із організаторами цих навчальних заходів, залучило велику кількість українських редакторів до участі в семінарах та обговоренні надважливих кейсів з редакторської майстерності. Учасники отримали комплект матеріалів з кожного навчального модуля англійською та українською мовами, а на семінарах модератори дискусій не лише допомагали із перекладом, а й створювали надзвичайно креативну атмосферу, формували «потік редакторської свідомості». Тренінги проводила Піппа Сمارт, експрези-

¹ URL: <https://www.uaredactor.com.ua/ukrayinske-regionalne-viddilennya-evropejskoyi-asocziacziyi-naukovyh-redaktoriv-ease/> (дата звернення: 11.10.2023).

дентка Європейської асоціації наукових редакторів, засновниця «ПСП Консалтинг» та головна редакторка журналу «*Learned Publishing*». Для мене особисто проведення тренувальних редакторських модулів у часи війни було надзвичайно корисним: як у плані щирої емоційної підтримки від колег з багатьох країн, так і здобуття нових знань й навичок, обміну досвідом, обговорення різноаспектних проблемних питань, зокрема етики наукових публікацій та організації ефективної роботи редакційних колегій.

Перші чотири модулі (листопад 2022 р.) присвячено стратегічному розвитку й практичним інструментам для впливовості та «видимості» наукового видання в інформаційному просторі. Розглянуто ефективність та якість редакційних процесів, аспекти співпраці з рецензентами, дотримання стандартів, успішне індексування видання в міжнародних базах даних.

Модуль 1 «Видання: структура та адміністрування» спрямований на визначення успішності видання за основними критеріями, як-то: впливовість, якість, етичність. Наголошено на провідній ролі редколегії у доборі статей та організації формування портфеля матеріалів наукового журналу та промоції видання. Стандарти якості, чекінг (відбір) матеріалів та репрезентативність результатів мають безумовно дотримуватись. Сильна, ефективна та вмотивована редакційна команда з чітко визначеним колом обов'язків та відповідальності кожного її члена й робить видання наповненим якісним контентом. Простежено етапи редакційної роботи; обговорено обов'язки наукового редактора та використовувані стандарти; коло навичок, знань та обов'язків співробітників; редакторські заохочення та стимулювання праці, вмотивованість інших членів команди та рецензентів. Побіжно торкнулись питання про ухвалення рішень. Тренінги для редакторів та членів редакційної колегії, а також належне програмне забезпечення відіграють важливу роль у розвитку й успішному просуванні наукового видання.

Модуль 2 «Видавнича етика» є надзвичайно цікавим для будь-якого редактора, адже принципи наукової етики, балансування між плагіатом та конфіденційністю, стосунки між автором, редактором та рецензентом мають специфіку у різних куточках цивілізованого світу. Цікавою та плідною була дискусія щодо достовірності та етичності даних (передусім у медичних дослідженнях), розуміння, усвідомлення й ефективного вирішення етичних проблем. Розглянуто конфлікт інтересів, аспекти фінансування, рецензування, маніпуляції з даними, академічну недоброчесність, міжавторські конфлікти. Окреслено проблему ретракції — відкликання статей. Наголошено на тому, що політика видання має бути чітко прописана й донесена усім учасникам процесу (на жаль, ця проблема є дуже гострою та недоопрацьованою в Україні).

Модуль 3 «Рецензування» був логічним продовженням проблематики питань видавничої етики. Детально проаналізовано схему роботи редколегії та рецензентів. Визначено типи застосовуваного рецензування: подвійне / потрійне сліпе, сліпе, відкрите, публічне / прозоре (відгук публікується разом зі статтею). Актуальними в провідних країнах є прозорі огляди, що публікуються разом зі статтями, зазвичай у них якісно та неупереджено аналізуються дані пропонованих досліджень. Жваву дискусію викликало питання, як знайти хорошого рецензента та його стимулювання. Відмічено, що високий експертний рівень рецензента прямо впливає на його неупередженість, а у роботі з рецензентом ефективно застосовувати детально пропрацьований редакційною колегією список контрольних запитань та чек-листи.

У Модулі 4 «Просування та індексування» розглянуто кілька напрямів ефективного просування наукового журналу. Проаналізовано, завдяки кому і чому видання стає упізнаваним й здобуває (та утримує) авторитетність. Концепція та мета видання мають відповідати викликам часу та аудиторії: стейкхолдери, редакційна команда співпрацюють ефективно лишень із застосуванням сучасних засобів масової комунікації (ЗМК). Обговорено шляхи промоції видання та роль соціальних мереж для підтримки і визнання наукового видання.

Структурованість статті та відповідність змісту актуальності дослідження значно полегшують індексування у міжнародних базах даних. У цьому модулі детально проаналізовано основні індекси та платформи, а також ідентифікатори цифрових об'єктів наукових досліджень.

Модулі 5—8 проведено у червні 2023 р. Вони покликані розширити горизонти знань редакторів наукової періодики та розкрити секрети видавничих стратегій, політик змін, ухвалення правильних рішень для розвитку успішних видань. Кожен модуль складався із презентацій матеріалів Піппи Сمارт та обговорення двох-трьох питань / ситуацій з практики редакторів кількох країн.

У модулі 5 «Видавнича етика: відкрита наука та політика видавництва» розкрито аспекти політики відкритої науки та її принципи (відкритість, прозорість, обмін даними, препринти, публічні рецензії) та представлено переваги відкритої науки: зворотний зв'язок, демократичність, академічна відкритість, авторський контроль публікацій. Визначено, що таке «етичне видання» (за *Elsevier*), розкрито стандарти та обов'язки видавців, редакторів, рецензентів та авторів, наголошено на важливості репутації наукового видання. Досліджено вплив розширення соцмереж, їхню відповідальність за презентацію та обговорення вагомості наукових здобутків та достовірності інформації. Проаналізовано видавничу етику журналів з відкритим та закритим доступом; приділено увагу актуальній темі хижацьких видань, їхніх характерних

ознак та як їм протидіяти, зокрема недопущенню потрапляння до міжнародних баз даних.

Модуль 6 «Якість видання: співпраця з авторами» дав змогу глибше зрозуміти важливість особистості автора та його творчого доробку, підкреслив зрозумілість моральних правил роботи автора, редактора та редакційної колегії. Розглянуто критерії добору найкращих авторів та прагнення редколегій надихати авторів до написання найкращих статей, промоції їх у ЗМК.

Модуль 7 «Редактори: прийняття вірних рішень» присвячено алгоритмам ухвалення редакторських рішень та важливості зворотного зв'язку між редактором, автором та цільовою аудиторією. Визначено поняття «вірного (правильного)» рішення та його ознаки: неупередженість, послідовність, усвідомлення ризиків щодо ухвалення або відхилення статей. Наголошено на якості зворотного зв'язку з авторами та рецензентами, надання чітких критеріїв оцінювання правок редактора, своєчасного реагування на доопрацювання матеріалів, внесення змін тощо. Під час дискусії звернули увагу на неоднозначність рішення про переписування статей на фінальному етапі, врахуванні попереднього досвіду редактора, важкість іноді визначити важливість / актуальність теми від знаних авторів (теми можуть бути застарілими). Підкреслено, що прозорість в ухваленні вірних рішень відповідає принципу відкритої науки.

Модуль 8 «Видавничий вплив: розвиток журналу» охоплював низку тем: вага журналу, фактори його розвитку, планування росту, складові успіху, пошуки кращих варіантів подачі матеріалу, покрокові плани змін на краще у структурі журналу. Наголошено на провідній ролі редакційних колегій у формуванні новітніх (інколи нетрадиційних) поглядів на розвиток наукового видання, запропоновано якнайширше використання SWOT-аналізу, дискусійних платформ, вимірювання результатів просування журналів до світового наукового середовища.

Щиро дякую колегам з EASE — Піппі Смарт, Мері Хадсон за прекрасно підготовані та організовані заняття в цій школі редакторської майстерності, за чуйність і увагу до проблем українських редакторів, колегам з URC EASE та АУРА — Ірині Ізаровій, Марині Женченко, Мирославі Приході, Ользі Дунаєвській, Юлії Баклаженко, які надали можливість доєднатись до спільноти однодумців та збагатити редакторську крамничку новими знаннями.

О.М. ЧАДЮК,
головний редактор наукових книжкових видань
ВД «Академперіодика» НАН України